बा - 2

ओ - 10

रुमाल १०५ —

[illegible]

" Joint project of the Rajawade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai."

(1) सूर्पसत्रात्ताड्रितोऽत्र मनःऽगाम कालेधर्मनिष्ठा।दिष्टांतं पुत्रपौत्रवान्।इत्याख्यानं मयास्तीकं यथावत्कीर्तितं तव।यत्की
र्तयित्वा सर्पेभ्यो न भयं विद्यते क्व चित्।श्रुत्वा धर्मिष्ठमाख्यानमास्तीकं पुण्यवर्धनं सर्वपापैः परित्यक्तो ब्रह्मन्लो
के महीयते।आस्तीकस्य कथा विप्रश्रीमद्भरितमादितः।श्रीमहाभारते आदिपर्वणि आस्तीकपर्वसमत्र मि
त्यास्तीकं नामाध्यायः॥ समाप्तं॥ ॥छ॥ ॥शौनक उवाच॥ भृगुवंशात्प्रभृत्येव त्वया मे कथितं महदा
ख्यानमखिलं तात।सौते प्रीतोऽस्मि तेन ते।प्रक्ष्यामि चैव भूयस्त्वां यथावत्सूतनंदन।याः कथा व्याससंपन्नास्तां च
पे भूयो विचक्ष्व मे।तस्मिन्परमदुष्प्राप्ये सर्पसत्रे महात्मनां।कर्मांतरेषु विधिवत्सदस्यानां महाकवे।याबभू
वुः कथाश्चित्रा येष्वर्थेषु यथातथा।त्वत्त इच्छामि श्रोतुं सौते त्वं वै विचक्षणः।सूत उवाच।कर्मांतरेष्वकथय
न् द्विजा वेदाश्रयाः कथाः।व्यासस्त्वकथयन्नित्यमाख्यानं भारतं महत्।शौनक उवाच।महाभारतमाख्या
नं पांडवानां यशस्करं।जनमेजयेन यत्पृष्टः कृष्णद्वैपायनस्तदा।श्रावयामास विधिवत्तदा कर्मांतरेषु सः।
तामहं विधिवत्पुण्यां श्रोतुमिच्छामि वै कथां।मनःसागरसंभूतां महर्षेः पुण्यकर्मणः।कथयस्व सतां श्रे

Rajwade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai joint project

कालीशक्तेःपुत्रात्पराशरात् ४

(२)

श्रोतुं इच्छामि जल्पतः ॥ सूत उवाच ॥ हंत ते कथयिष्यामि महदाख्यानमुत्तमं ॥ कृष्णद्वैपायनमतं महाभारतमादितः
तच्छृणुष्व त्वमखिलं कथ्यमानं द्विजोत्तम ॥ शंसितुं तन्मनो हर्षति मे महत् ॥ इति श्रीमहाभारते आदिपर्वणि आस्तीके श्रावतारोपक्र
यापर्वसंबंधोनाम ॥ ॥ छ ॥ ॥ सूत उवाच ॥ श्रुत्वा तु सर्पसत्राय दीक्षितं जनमेजयं ॥ अभ्यागच्छदृषिर्विद्वान्कृष्णद्वैपा
यनस्तदा ॥ जनयामास यं काली शक्तेः पुत्रात्पराशरात् ॥ कन्यैव यमुनाद्वीपे पांडवानां पितामहं ॥ जातमात्रश्च यः
६५ सद्य इष्ट्या देहमवीवृधत् ॥ वेदांश्चाधिजगे सांगान्सेतिहासान्महायशाः ॥ यं नातितपसा कश्चिन्न वेदाध्ययनेन च ॥
न व्रतैर्नोपवासैश्च न प्रसूत्या न मन्युना ॥ विव्यासैकं चतुर्धा यो वेदं वेदविदां वरः ॥ परावरज्ञो ब्रह्मर्षिः कविः सत्यव्र
तः शुचिः ॥ यः पांडुं धृतराष्ट्रं च विदुरं चाप्यजीजनत् ॥ शंतनोः संततिं तन्वन्पुण्यकीर्तिर्महायशाः ॥ जनमेजयस्य राजर्षेः
स तत्सदनमभ्यगात् ॥ वैशंपायनशिष्यैश्च सहितो वेदवेदांगपारगैः ॥ तत्र राजानमासीनं ददर्श जनमेजयं ॥ वृतं सदस्यैर्बहुभि
र्देवैरिव पुरंदरं ॥ तथा मूर्धाभिषिक्तैश्च नानाजनपदेश्वरैः ॥ ऋत्विग्भिर्देवकल्पैश्च कुशलैर्यज्ञसंस्तरे ॥ जनमेजय
स्तु राजर्षिर्दृष्ट्वा तमृषिमागतं ॥ सगणोभ्युद्ययौ तूर्णं प्रीत्या भरतसत्तम ॥ कांचनं विष्टरं तस्मै सदस्यानुमते तथा ॥

तच्चन ४ ॥ नेति ॥ पा ८

३५

(2A)

आसनं कल्पयामास यथा शक्रो बृहस्पतेः। ततो प्रविष्टं वरदं देवर्षिगणपूजितं पूजयामास राजेंद्रः। शास्त्रदृष्टेन कर्मणा। पाद्यमाचमनीयं च राज्यं गां च विधानतः। पितामहाय कृष्णाय तदर्हाय निवेदयेत्। प्रतिगृह्य तु तां पूजां पांडवात् जनमेजयात्। गां चैव समनुज्ञाय व्यासः प्रीतोऽभवत्तदा। तथा संपूज्य यत्नेन प्रपितामहं उपोपविश्य प्रीतात्मा पर्यपृच्छदनामयं। भगवानपि तं दृष्ट्वा कुशलं प्रतिवेद्य च। सदस्यैः पूजितः सर्वैः सदस्यानभ्यपूजयत्। ततस्तं सत्कृतं सर्वैः सदस्यैर्जनमेजयः। इदं पश्चाद्द्विजश्रेष्ठं पर्यपृच्छत्कृतांजलिः। जनमेजय उवाच। कुरूणां पांडवानां च भवान् प्रत्यक्षदर्शिवान्। तेषां चरितमिच्छामि कथ्यमानं त्वया द्विज। कथं समभवद्भेदस्तेषामक्लिष्टकर्मणां। तच्च युद्धं कथं वृत्तं भूतांतकरणं महत्। पितामहानां सर्वेषां दैवेनाविष्टचेतसां। कार्त्स्न्येनैतत्समाचक्ष्व भगवन् कुशलो ह्यसि। सूत उवाच। तस्य तद्वचनं श्रुत्वा कृष्णद्वैपायनस्तदा। शशास शिष्यमासीनं वैशंपायनमंतिके। पांडवानां कुरूणां च यथा भेदोऽभवत्पुरा। तदस्मै सर्वमाचक्ष्व यन्मत्तः श्रुतवानसि। गुरोर्वचनमादाय स तु विप्रर्षभस्तदा। आचचक्षे ततः सर्वमितिहासं पुरातनं। तस्मै राज्ञे सदस्येभ्यः क्षत्रियेभ्यश्च सर्वशः। भेदं रा

ब्राह्मणानां पुरस्तात्स नृपेणैवं प्रचोदितः॥२

प्रविभागश्च कुरुपांडवयोस्तदा॥ आदिपर्वणि निर्दिष्टं श्रावतरणो व्यासागमनं नाम ध्यायः॥ श्री॥ वैशं॥ गुरुवे प्रा
कृन्नमस्कृत्य मनसा बुद्धिसमाधिनिः॥ संपूज्य च द्विजान्सर्वान्तयान्यान्विदुषो जनान् महर्षेः सर्वलोकेषु आवि वि
श्रुतस्य महात्मनः॥ प्रवक्ष्यामि मतं कृत्स्नं व्यासस्यामिततेजसः॥ श्रोतुं पात्रं च राजंस्त्वं प्राप्येमां भारती
कथां॥ गुरोर्वक्त्रपरिस्पंदो मनः प्रोत्साहतीव मे॥ [illegible]नय यथा भेदः कुरुपांडवयोरभूत्॥ राज्यार्थे द्यूत
संभूतो वनवासस्तथैव च॥ यथा च युद्धमभवत् [illegible]क्षयकारकं॥ तत्तेहं प्रवक्ष्यामि पृच्छते भरतर्षभ॥
मृते पितरि ते वीरा वनादेत्य स्वमंदिरं॥ नचिरादिव [illegible] वेदे धनुषि चाभवन् तांस्तथा रूपवीर्यौजःसंपन्ना
न्पौरसंमतान्॥ नामृष्यत कुरवो दृष्ट्वा पांडवान्[illegible]॥ ततो दुर्योधनः क्रूरः कर्णश्च सह सौबलः
तेषां निग्रहनिर्वासान्विविधांस्ते समाचरन्॥ ददावथ विषं पापो भीमाय धृतराष्ट्रजः॥ जरयामास तद्वी ८०
रः सहान्नेन वृकोदरः॥ प्रमाणकोट्यां संसुप्तं पुनर्बध्वा वृकोदरं॥ तोयेषु भीमं गंगायाः प्रक्षिप्य पुरमाव्रजत्॥
यदा प्रबुद्धः कौंतेयः॥ तदा संछिद्य बंधनं॥ उदतिष्ठन्महाराज भीमसेनो गतव्यथः॥ आशीविषैः कृष्ण

प्रमाणकोटी गंगातटनिक
जदेशः२

3A

मापिः स्तन्यं चेन मदाशयत्। पूर्वं चैव विवांगदेशेषु नमसा स्वशात्रुहा। तेषां तु विप्रकारश्च तेष्वेतेषां महाकविः। मा
हात्मणे प्रतिषातेषु विदुरा विहितोऽभवत्। यदा तु विविधोपायैः संहर्तुं तैर्वृतैरपि नाशक्नोद्विनिहंतुं तान्। दैवरक्षाव्या
र्थरक्षितान्। ततः संमंत्र्य सचिवैर्वृषदुःशासनादिभिः। धृतराष्ट्रमनुज्ञाप्य जातुषं गृहमादिशत्। सुतप्रियैषी ता
न्राजा पांडवानंबिकासुतः। ततो विवासयामास राज्यभोगबुभुक्षया। ते प्रातिष्टंत नगरात् सहिता नागसाह्व
यात्। प्रस्था —— — — —— नेचास्य वनितं छत्रं तेषां मन्त्रात्मनां। येन मुक्ता जतुगृहाद्विशाविशन् वनं निशायेद
ततः संप्राप्य ते सर्वे नगरं वारणावतं। न्यवसंत महात्मानो मात्रा सह परंतपाः। धृतराष्ट्रेण चाज्ञप्ता हर्षिता जतु
गृहे पुरोचन रक्ष्यमाणाः संवत्सरमतंद्रिताः। सुरंगां कारयित्वा ते विदुरेण प्रचोदिताः। आदीप्य जतुवेषं वेश्म
दग्ध्वा तत्र पुरोचनं दग्धुं रक्षणारक्षो हिडिंबं वनगोचरं। हत्वा च तं सराक्षसेंद्रं भीमः समनुबोध्य तां मुनिशिष्यं प्रा
प्रवनू पार्थो मात्रा सह परंतपाः। एकचक्रां ततो गत्वा पांडवाः संशितव्रताः। वेदाध्ययनसंपन्नास्तपवन्तो ब्रह्मचारिणः
तेतत्र प्रयताः कालं किंचिदूषुर्नरर्षभाः। मात्रा सहैकचक्रायां ब्राह्मणस्य निवेशने। तत्रासमासाद क्षुधितं पुरुषा

दं वृकोदरः भीमसेनो महाबाहुर्बकं नाम महाबलं । तं चापि तु कृपयाविष्टो बाहुवीर्येण पांडवः । निहत्य तरसा भी
मो नागरान् पर्यहर्षयत् । ततस्ते शुश्रुवुः कृष्णां पांचालेषु स्वयंवरां । श्रुत्वा चैवाभ्यगच्छंत गत्वा चैवालभंत तां ॥
ते तत्र द्रौपदीं लब्ध्वा परिसंवत्सरोषिताः । विदिता हास्तिनपुरं प्रत्याजग्मुररिंदमाः । ते उक्ता धृतराष्ट्रेण राज्ञा शांत
नवेन च । भ्रातृभिर्विग्रहस्तात कथंचिन्न भवेदिति । अस्माभिः पांडवप्रस्थे युष्मद्वासोऽनुचिंतितः । तस्माज्जनपदो
पेतं सुविभक्तमहापथं । वासाय पांडवप्रस्थं गच्छध्वं गतमन्यवः । तयोस्ते वचनाज्जग्मुः सह सर्वैः सुहृज्जनैः । नगरं
खांडवप्रस्थं रत्नान्यादाय सर्वशः । तत्र ते न्यवसन् राजन् संवत्सरगणान् बहून् । वशे शस्त्रप्रतापेन कुर्वंतोऽन्यान्
महीक्षितः । एवं धर्मप्रधानास्ते सत्यव्रतपरायणाः । अप्रमत्तोत्थिताः क्षांताः प्रतपंतोऽहितांस्तदा । अजयद्भीमसेनस्तु
दिशं प्राचीं महाबलः । उदीचीमर्जुनो वीरः प्रतीचीं नकुलस्तथा । दक्षिणां सहदेवस्तु विजिग्ये परवीरहा । एवं चक्रुरि
मां सर्वे वशे सर्वां वसुंधरां । पंचभिः सूर्यसंकाशैः सूर्येणाविराजिता । षट्सूर्येवाबभौ पृथ्वी पांडवैः सत्यविक्रमैः
ततो निमित्ते कस्मिंश्चित् धर्मराजो युधिष्ठिरः । वनं प्रस्थापयामास तेजस्वी सत्यविक्रमः । प्राणेभ्योपि प्रियतरं भ्रातरं ८१

Joint project of the Rajawade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai.

५४

सव्यसाचिना। अर्जुनं कुरुपव्याघ्रं स्थिरात्मानं गुणैर्युतं। सा वैरूप्यं च स्वरं स्वमापां वैकं वने तपन्। नागकन्यास्तु
विमल्लारूपेण। प्रतिमान्तु विराजिता तां प्रवज्राजनं उलूपी वेश्च मालयं। गाधिवा तत्रैव कौशि दिवस्यानु अर्जुन
स्तदा। ततो गच्छन् ऋषीकेशं। धारवत्यां कदाचन। लब्धवान् तत्र बीभत्सुर्भार्यां राजीवलोचनो। अनुज्ञां वासुदेवस्य
सुभद्रां भद्रकां हृतां। सा शचीव महेन्द्रेण श्रीः कृष्णेन च संगता। सुभद्रा तु मुदे प्रीता। पांडवेनार्जुनेन हि। अतर्पय
द्व कौंतेयः खांडवे जातवेदसं। बीभत्सुर्वासुदेवेन सहितो ह्यसत्तमा। नातिनाराकृ पार्थस्य केशवेनान
वस्य हि व्यवस्था यस्य विशोः शत्रुवाधिक पायविदो चापि गांडीवं धनुरुत्तमं। इषुधी चाक्षये वी
तौरथ्यं च कपिलध्वजं। मोक्षया मासबीभत्सु मयं वरं सभ्यकारस जां दिव्यां सर्वरत्नसमाचितां। तस्यां दु
र्योधनो मंदो लोभं चक्रे सुदुर्मतिः। ततोऽक्षैर्वंचयित्वा च सौबलेन युधिष्ठिरं। वनं प्रस्थापयामास सप्त वर्षाणि पंच वा। अज्ञा
तमेकं राष्ट्रे च तथा वर्षं त्रयोदशं। ततश्चतुर्दशे वर्षे याचमानाः स्वकं वसु। नालभंत महाराज ततो युद्धमवर्तत। ततस्ते
सर्वं क्षत्रं साघातवाद्दुर्योधनं नृपं। राज्यं विध्वस्तं तत्र पिष्टं प्रत्यपद्यंत पांडवाः। एवमेतत्पुरावृत्तं तेषामक्लिष्टकर्मणां। ज

देशान्सविनाशश्च जयश्च जयतां वर ॥ इति श्रीमहाभारते आदिपर्वणि अंशावतारकाव्यवस्तूत्पादनो नामाध्या
(5) यः ॥ ।६३॥ ॥ जनमेजय उ॰ ॥ कथितं वै समासेन त्वया सर्वं द्विजोत्तम । महाभारतमाख्यानं कुरूणां चरितं
महत् ॥ कथां त्वनघ चित्रार्थामिमां कथयता त्वया । विस्तरश्रवणे जातं कौतूहलमतीव मे ॥ स भवान्विस्तरेणे
मां पुनराख्यातुमर्हति । न हि तृप्यामि पूर्वेषां शृण्वानश्चरितं महत् ॥ न तत्कारणमल्पं हि धर्मज्ञा यत्र पांडवाः । अ
वध्यान्सर्वशो जघ्नुः प्रशस्यंते च मानवैः । किमर्थं ते नरव्याघ्राः शक्ताः संतो ह्यनागसः । प्रयुज्यमानान्संक्लेशा
न्क्षांतवंतो दुरात्मनां । कथं नागायुतप्राणो बाहुशाली वृकोदरः । परिक्लिश्यन्नपि क्रोधं धृतवान्वै द्विजोत्तम । क
थं कृष्णा द्रौपदी क्लिश्यमाना दुरात्मभिः । शक्ता सती धार्तराष्ट्रान्नादहच्चक्षुषा रुषा । कथं विनिर्जितौ द्यूते
पार्थौ माद्रीसुतौ तदा । अन्वव्रजेतां राजानं वध्यमानौ दुरात्मभिः । कथं धर्मभृतां श्रेष्ठः सुतो धर्मस्य धर्मवित् । पर
मनर्हः परमक्लेशं सोढवान्स युधिष्ठिरः । कथं च बहुलाः सेनाः पांडवः कृष्णसारथिः । अस्यन्नेको नयत्सर्वाः ८२
पितृलोकं धनंजयः । एतदाचक्ष्व मे सर्वं यथावृत्तं तपोधन । यद्यच्च कृतवंतस्ते तत्र तत्र महारथाः ॥ वैशंपायन
उ॰ ॥ क्षणं कुरु महाराज विपुलोयमनुक्रमः । पुण्याख्यानस्य वक्तव्यः कृष्णद्वैपायनेरितः । महर्षेस्सर्वलो । कस्य

Joint project of the Rajwade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai.

ष्टजितस्य महात्मनः। प्रवक्ष्यामि मतं कृत्स्नं व्यासस्यामितात्मनः। इदं शतसहस्राद्धि श्लोकानां पुण्यकर्मणा।
सत्यवत्यात्मजेनेह व्याख्यातममितौजसा। य इदं कीर्तयेद्विद्वान् यश्चेदं शृणुयान्नरः। ब्रह्मणः स्थानमभ्येत्य प्रा
प्नुयाद्देवतुल्यतां। इदं हि वेदैः समितं पवित्रमपि चोत्तमं। श्राव्याणामुत्तमं चेदं पुराणमृषिसंस्तुतं। अस्मिन्
अर्थश्च धर्मश्च निखिलेनोपदिश्यते। इतिहासे महा[illegible]बुद्धिश्च परमैष्ठिकी। अक्षुद्रान् दानशीलांश्च सत्यशी
लाननास्तिकान्। कार्ष्ण्यं वेदमिमं विद्वान् श्रावय[illegible]तोऽश्नुते। भ्रूणहत्याकृतं पापं चापि जह्यादसंशयं। इतिहा
समिमं श्रुत्वा पुरुषोऽपि सुदारुणः। मुच्यते सर्वपाप[illegible]कुक्षिं तमसो यथा। जयो नामेतिहासोऽयं श्रोतव्यो विजि
गीषुणा। महीं विजयते राजा शत्रूंश्चापि पराजये[illegible]सवनं श्रेष्ठमिदं स्वस्त्ययनं महत्। महिषीयुवराजा
भ्यां श्रोतव्यं बहुशस्तथा। धर्मशास्त्रमिदं पुण्यमर्थशास्त्रमिदं परं। मोक्षशास्त्रमिदं प्रोक्तं व्यासेनामितबु
धिना। संप्रत्याचक्षते चेदं तथा श्रोष्यन्ति चापरे। पुत्राः शुश्रूषवः सन्ति प्रेष्याश्च प्रियकारिणः। शरीरेण कृतं
पापं वाचा च मनसैव च। सर्वं त्यजति तच्छीघ्रमिदं शृण्वन्नरः सदा। भारतानां महज्जन्म शृण्वतामनसूयतां। पर

" Joint project of the Rajawade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai. "

लोकत्रयंतेषांनास्तिव्याधिजयंकुतः।धन्यंयशस्यमायुष्यंस्वर्ग्यंशिराप्तंतथैवचास्मिकृष्णद्वैपायनेनेदंकृतंपुण्यचि
(6) कीर्षुणा।कीर्तिंप्रथयतालोकेपांडवानांमहात्मनां।अन्येषांक्षत्रियाणांचभूरिद्रविणतेजसां।यथैवमानवो
लोकेपुण्यंवेब्राह्मणानुष्ठितिः।श्रावयेत्महापुण्यंतथधर्मसनातनः।कृष्णाणांप्रथितंवंशंकीर्तितंस्मत
तंशुचिः।याधीतेभारतंपुण्यंब्राह्मणोनियतव्रतः।चतुरोवार्षिकान्मासान्सर्वपापैःप्रमुच्यते।विज्ञेयःस
र्ववेदानांपारगोभारतंपठन्।देवाब्रह्मर्षयोय[illegible]र्षयस्तथा।।कीर्त्यंतेधुतपाप्मानःकीर्तितयत्रकेश
वः।भगवांश्चमहादेवोयत्रदेवीचकीर्त्यते।अनेक[illegible]कार्तिकेयसम्भवः।ब्राह्मणानांगवांचैवमाहात्म्यं
यत्रवर्ण्यते।सर्वश्रुतिसमूहोयं।श्रोतव्योधर्मबुद्धि[illegible]रतानामहत्कृत्स्नंमहाभारतमित्युत।निरुक्तमस्य
योवेदसर्वपापैःप्रमुच्यते।त्रिभिर्वर्षैर्लब्धकामःकृष्णद्वैपायनःप्रभुः।नित्योत्थितःशुचिःशक्तो।महाभारतमा
दितः।तपोनियममास्थायकृतमेतन्महर्षिणा।तस्मान्नियमसंयुक्तोश्रवणचपंब्राह्मणैरिदं।कृष्णप्रोक्तामिमांशु ६३
पापांभारतीमुत्तमोकथां।श्रावयिष्यंतियेविप्रायेचश्रोष्यंतिमानवाः।सर्वथावर्त्तमानावैननेशोच्याःकृताकृतैः

मूळ प्रत पाहण्यासाठी संपर्क

इतिहासाचार्य वि.का. राजवाडे संशोधन मंडळ, धुळे

राजवाडे पथ, गल्ली नं. १, धुळे-४२४००१ (महाराष्ट्र)

दूरध्वनी क्रमांक (०२५६२) २३३८४८

Email ID : rajwademandaldhule@gmail.com